

Asia: VN/1082/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi hyvinvointialueesta annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain 2 ja 17 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Ennakollisen talouden ohjauksen menettely

Hallitusohjelmassa todetaan, että hyvinvointialueilta edellytetään lakisääteisillä ohjauksen keinoin (muun muassa hyvinvointialueneuvotteluissa annettavat vahvat suositukset, investointisuunnitelmien hyväksyminen sekä lainanottovaltuuksien muutoksiin ja lisärahoitukseen liittyvät sitovat ehdot) vaikuttavuuden, taloudellisuuden ja tuloksellisuuden kehittämistoimenpiteitä sekä niiden toteutumisen raportointia. Varmistetaan, että raportointivelvoitteet ovat perusteltuja niiden edellyttämään työmäärään, hyötyihin ja kustannuksiin nähden. Esitetyt muutokset kaikkiaan ovat edellä mainittuja tavoitteita vastoin. Muutokset muuttavat olennaisilta perusteiltaan hyvinvointialueiden itsehallinnollista asemaa nykyisestä tilanteesta ja ovat osin hyödyttömiä byrokratiaperusteisia lisätöitä.

Perustuslakivaliokunta on todennut lausunnossaan 17/2021, että kunnallisen itsehallinnon perustuslainsuojasta johtuvista syistä sosiaali- ja terveysvaliokunnan oli kuitenkin täsmennettävä sääntelyä ja rajattava Helsingin kaupunkiin kohdistuva ohjaus vain lakisääteisiin tehtäviin ja vain ehdottoman välttämättömään tuolloin arvioitavana olevan valtakunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen kannalta. Kuitenkin lakisääteisten palvelujen turvaamiseksi yhdenvertaisesti sääntelyä on tarkoituksenmukaista soveltaa myös Helsingin kaupungin eriytettäviin tehtäviin. Lainanotto valtuutta koskevaa sääntelyä lukuun ottamatta ehdotetun pykälän kriteerejä on mahdollista soveltaa Helsingin kaupungin eriytettäviin tehtäviin. Helsingin kaupungin erityisasemaa ohjauksen ja palveluiden järjestämisen kannalta ei voida pitää miltään osalta perusteltuna. Lisäksi hyvinvointialueiden koko valtakuntaa koskevan tasausjärjestelmän vuoksi Helsinki kaupunki on myös yllärahoitettu.

Muistiossa esitetään katsaus hyvinvointialueiden taloudellisesta tilanteesta.

Taloussuunnitelmavuoden 2025 tulos olisi alueilla niiden mukaan noin 800 miljoonaa euroa

ylijäämäinen. Kehityksen taustalla ovat valtion rahoituksen jälkikäteistarkastus ja alueiden maltillisempi toimintamenojen kasvu. Tämä kuvaus ei vastaa todellisuutta. Suunnitelma vuosien taloudet on jouduttu tasapainottamaan huomattavasti todellisuutta positiivisemmiksi, jotta talousarviokokonaisuus on saatu vastaamaan erilaisia lainsäädännön kautta tulevia vaatimuksia. Tämä aiheuttaa myös harhan lakiin perustuvien taloudellisten kriteerien soveltamisen laajuudesta.

Arviointimenettely

Esitetyt muutokset ja niiden tavoitteet sopivat huonosti hyvinvointialueiden nykyiseen vaikeaan taloustilanteeseen ja eivät anna alueille työrauhaa tilanteen vakauttamiseksi. Arviointimenettelyn vaikuttavuutta vahvistetaan lisäksi siten, että arviointimenettelyssä käsitellään mahdollisuudet hyvinvointialueiden yhdistymiseen. Hyvinvointialueiden yhdistämisellä ei saavuteta uudistuksen tavoitteita miltään osin. Tavoitteet turvata laadukas, vaikuttava ja oikea-aikainen sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertainen toteutuminen koko maassa ja pelastustoimen palvelujen toteutuminen riskejä vastaavasti vaarantuu alueiden yhdistymisten ja niiden ohjauksen etäännyessä osaksi valtion paikallistilanteita tuntemattoman koneiston osaksi. Yhdistymiseen liittyvät kustannukset (järjestelmät, moninkertainen palkkaharmonisaatio ym.) ja itsehallinnollisen päätöksenteon mureneminen vaarantavat entisestään kansalaisten perustuslaillisia oikeuksia sote-palveluihin. Ennakollisen ohjauksen lisääminen arviointimenettelyn ja hyvinvointialueiden rahoituslaissa säädetyn lisärahoituksen yhteyden tiukentamisella on omiaan lisäämään byrokraattista alueista etäännyttä valtion tiukkaa ohjausta. Lisäksi arviointimenettelyn kriteerien tiukennuksen seurauksena on todennäköistä, että lähes kaikki hyvinvointialueet joutuvat menettelyn piiriin.

Lainanottovaltuus

Esityksen mukaan pykälään 15 §. Hyvinvointialueen lainanottovaltuus ja sen 1 momenttiin lisättäisiin, että lainanotto valtuuden tulee kattaa investointien lisäksi myös investointeja vastaavat sopimukset. Kyseessä on teknisloueinen muutos, joka vastaa säännöksen soveltamiskäytäntöä. Myös 16 §:ssä tarkoitetussa investointisuunnitelmassa tulee voimassa olevan lain mukaan esittää investointeja vastaavat sopimukset. Lisäksi mainitun säännöksen mukaan investointisuunnitelma ei saa olla ristiriidassa 15 §:ssä tarkoitetun hyvinvointialueen lainanottovaltuuden kanssa.

Investointisuunnittelun ja siihen liittyvän lainanottovaltuuden käytäntöjen toimivuuden arviointi olisi syytä aloittaa heti. Investointisuunnitteluun liittyvä ohjaus on nyt ollut hajanaista, sekavaa ja epä johdonmukaista sekä käytännön elämästä irtautunutta. Investointisuunnittelun pikkutarkkuus ja käytännöstä toiminnasta irrallaan oleva säännöstö vaarantaa osaltaan hyvinvointialueiden perustuslakiin perustuvan palveluiden tuottamisen, johtaa taloudellisesti epärationaaliseen päätöksentekoon sekä on ristiriidassa hyvinvointialueiden itsehallinnon kanssa. Lainanottovaltuusmenettely koskee tällä hetkellä melkein kaikkia alueita - alueiden on haettava lainanottovaltuuden muutosta valtioneuvostolta rahoitusjärjestelmän ongelman ja lainanottovaltuuden laskentaperusteiden vuoksi. Lainanottovaltuuteen liittyvä sääntely on yleisellä tasolla perusteltua, mutta nykyinen menettely ei vastaa lainsäätäjän tavoitetta julkisen talouden velkaantumisen hillitsemisestä, vaan näyttäytyy erittäin raskaana hallinnollisena menettelyinä. Investointiohjauksen tulisi perustua isojen investointihankkeiden kansalliseen koordinointiin ja toisaalta nimensä mukaisesti keskittyä sellaisiin kohteisiin mihin otetaan vieraan pääoman ehtoista

rahoitusta. Edellä mainitusta syytä menettelyyn liittyvät lisävelvoitteet ovat täysin perusteettomia ja lisäävät alueiden hallinnollista työtaakkaa ja kustannuksia.

Muut huomiot

Lakiesityksessä ehdotetaan muutettavaksi pykälän 22 mukaisia aluevaltuuston tehtäviä. Kyseisen pykälän 2 momentin 8 kohdasta esitetään poistettavaksi hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvista palveluista perittävistä asiakasmaksuista päättäminen. Esitetty muutos mahdollistaisi asiakasmaksuista päättämisen delegeoimisen hallintosäännössä. Aluevaltuusto päättäisi jatkossa näiden maksujen yleisistä perusteista. Tätä muutosta voidaan pitää perusteltuna, sillä on mahdollista, että tilikauden aikana voi olla tarvetta muuttaa asiakasmaksuja eikä ole perusteltua viedä yksittäisiä maksuja aluevaltuuston päätettäväksi.

Viljakainen Maarit

Päijät-Hämeen hyvinvointialue - talousjohtaja Antti Niemi